

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasi avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

**Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Idriji.**

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljke je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne.

Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 8 K
pol leta . . . 4 „
četrt leta . . . 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
dvakrat . . . 12 „
trikrat . . . 10 „
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

**Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Gradišče št. 2.**

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Učiteljski shod

v „Mestnem domu“ v Ljubljani dne
29. decembra 1908.

(Po stenografičnem zapisniku.)

V imenu sklicateljev otvori shod tov. L. Jelenc s sledečimi besedami:

Cenjeni tovariši in tovarišice! Politiške razmere na Kranjskem se razvijajo popolnoma normalno. Socialno-demokratska stranka napreduje, tega ne more nihče tajiti. Slov. ljudska stranka je prišla na vrhuncu moči, in sicer zaradi svojega neumornega delovanja med ljudstvom. Narodnonapredna stranka pa je na robu propada, in sicer zaradi tega, ker je vseled svojega brezdelja izgubila stike z ljudstvom in ker je prepuščala nasprotnikom pozicije za pozicije, odtrgala in pehala pa od sebe posameznike in cele stanove, kar se je zgodilo tudi z učiteljstvom v minolih dneh. To je storila narodnonapredna stranka z učiteljstvom, ki smo bili njeni najzvestejši somišljeniki in ki smo najzvestejše zagovarjali njene nazore in se borili za njene ideje. — Da razbistimo svoj položaj in zavzamemo stališče, napram tem izpremenjenim razmeram, smo sklicali nocojšnji shod. Vas, tovariši in tovarišice, ki ste se tukaj zbrali iz Kranjske, Primorske in Štajerske, najiskrenejše pozdravljam v imenu sklicateljev tega shoda! Pa tudi drugim neučiteljem, veljaj moj pozdrav! S tem, častiti zborovalci in zborovalke, odpiram shod in predlagam predsednikom tov. Režeka, predsednika slov. učiteljskega društva, in tov. nadučitelja Črnagoja, zapisnikarjem tov. Widra in Škulja. — Predlog je z navdušenjem sprejet, kar sklicatelj konstatira in prosi, da izvoljeni zavzamejo svoja mesta.

Tov. Režek prevzame predsedstvo, se iskreno zahvali za izkazano zaupanje, zagotavlja vsakemu svobodno besedo, ki se bo prijavil, in obljubi voditi razgovor popolnoma objektivno, na kar da besedo deželnemu poslancu tov. Engelbertu Ganglu, ki poda burno pozdravljen, svoj referat o položaju učiteljstva na Kranjskem:

Cenjeni zborovalci in zborovalke!

Od kar stoji to poslopje je danes četrto-krat, da se je zbralo kranjsko učiteljstvo k sestanku. Bilo je l. 1903., ko smo se zbrali v naravnost ogromnem številu, a bili smo tedaj samo učitelji in učiteljice. Takrat smo povzdignili glas, da se človeškemu življenju primerno in drž. šolskemu zakonu odgovarjajoče uredimo naše socialne in gnotne razmere. Takrat smo čuli zagotovilo š. sedanega deželnega poslanca gosp. Povšeta in pa sedanjega drž. poslanca gosp. Ivana Hribarja, ki sta nam podala izjavi v imenu svojih strank, da si bosta obe prizadevali po svojih močeh urediti to socialno krivično razmerje kranjskega učiteljstva. Mi smo bili leto pozneje primorani sklicati protestni shod kot dokaz, kako so se dane besede izvrševale nam v korist. Bilo je to drugo zborovanje. In bilo je tretje zborovanje, ki ga je najvišja šolska oblast na Kranjskem, dež. šolski svet, sklicala v to dvorano. Prišli so legitimni zastopniki kranjskega učiteljstva na deželno učiteljsko konferenco, ki se je po tolikointoliko letih zopet sešla, in tedaj je vstal pooblaščenec teh legitimnih zastopnikov kranjskega učiteljstva

in izjavil vladi nasproti, ki je bila tukaj zastopana po svojih gospodih, da kranjsko učiteljstvo ne zboruje na ukaz vlade toliko časa, dokler si gospodje, ki imajo vso moč in vso oblast nad tem učiteljstvom, ne prizadevajo urediti tega nujnega socialnega vprašanja. K sreči nismo ti-ta dni imeli takšnega deželnega šolskega sveta kakor ga imamo današnji dan, ker bi obesil vse tiste „upornike“, ki smo jih mi izbrali. Kaznovali so samo enega, ki mora še danes prenašati tisto pest na svojih ubogih učiteljskih ramah. (Klici: Jelenc!) Tako daleč gre masčevanje c. kr. vlade tedaj, kadar izkoriščani stan povzdigne svoj glas, da mu vlada dela krivico. Ona ne udarja sebe, ampak ti-stega, ki bi v imenu izkoriščancev govoril v njih korist. (Odobranje.) In tako smo bili zaradi vseh teh razmer moralno že davno primorani, da bi se zopet javno oglasili in konstatirali, kako v prvi vrsti tista oblast nastopa krivično proti učiteljskemu stanu, ki bi morala najbolj gledati na dobrobit in povzdigo tega stanu in ki bi naj skrbela, da bi imela zadovoljno učiteljstvo v svojem področju. (Res je!) Mi smo bili že davno prisiljeni, da bi vas sklicali iz vseh slovenskih pokrajin, ne samo iz Kranjske, ampak iz vseh tistih krajev, kjer je učitelj hlapec svojemu ljudstvu in izkoriščen od tistih, ki na podlagi ljudske neizobrazbe zidajo svojo političko moč. (Tako je!) Toda imeli smo ozir proti vam, dragi tovariši in tovarišice, ker vemo, kako težko je, privoščiti si en izlet v Ljubljano zategadelj, da dokumentujemo svojo brezpravnost v političkem in uboštvo v materialnem pogledu. Drago moramo plačati tak izlet, da pridemo povedat sem v Ljubljano, da smo brezpravni v tem in onem pogledu in da zahtevamo čvrste gnotne podlage slovenskemu učiteljstvu, ker bi se le z delom tega gospodarsko dobro podprtega učiteljstva razvijala naša slovenska kultura.

In zategadelj smo zdaj, dasi pozno, vendar morda ugodno, sklicali 4. shod slovenskega — in bodi rečeno — naprednega učiteljstva. Niso prišli vsi, ki bi lahko, ki bi smeli, ki so moralno primorani v to, četudi žrtvujejo eno mesečno plačo za tak izlet, ki naj kaže svetu naše uboštvo; ampak tisti, ki so prišli, so prišli s tem namenom, da povedo potom mojih ust slovenski oficialni javnosti, da s svojim učiteljstvom ne dela lepo in neplemenito. (Res je!)

Ponavljam besede, ki so izzvale pri drugem našem shodu leta 1905. največje odobravanje, besede, da ljudje nimajo sre za svoje učiteljstvo. (Hrupno odobravanje.) Rečem vam — izjeme so povsod — da vsa takozvana oficialna javnost slovenska bodisi v tej ali oni stranki išče pomoči učiteljstva, da bi okrepila svoje življenske sile in utrdila svojo političko moč v ljudstvu, ker ima vendar toliko preudarnosti, da samo potom učiteljstva more pogrnati vsako prepričanje korenine v globočine človeške duše. In kakor je učiteljstvo prepričano, tako bo ljudstvo vzgojeno. Zategadelj dela vsaka stranka na to, da bi pridobila učiteljstvo zase na ta ali na oni način. Sedanji dunajski parlament je prvi, ki se je sešel v Avstriji na podlagi splošne, enake, direktne in tajne volilne pravice. Ni menda nobene stranke v dunajskem parlamentu, ki ne bi imela v svoji sredi učiteljev — državnih poslancev.

Kaj so storili učitelji drž. poslanci bodisi te ali one stranke za nas? Stranka stoji za poslanci. Greh pade na ves državni zbor in v istovečji meri na stranko, ki se oficialno izjavlja kot prijateljica šolstva. In rečem, da je le malo imen izvzetih iz tiste množice, ki ustvarja dunajski parlament. Imenujem tukaj samo tri imena, ker jih več ne morem. Češki agrarec Staniek je zahteval v razpravi o proračunu, da se naj vlada enako angažira učiteljstvu nasproti glede pravic in dolžnosti. Imenujem predlog Eppingerjev, ki je zahteval v enketi o saniranju deželnih financ, da naj vlada prispeva k saniranju deželnih financ 60 % v ta namen, da se regulirajo učiteljske plače, in imenujem tukaj z vso iskrenostjo gosp. drž. poslanca Ivana Hribarja (Klici: Živio!), ki se je prvi oglašil v drž. zboru v tem smislu, da je dolžnost države, da ona v isti meri, kakor ima oblast nad šolstvom, tudi svojo odgovornost in svoje dolžnosti tej oblasti nasproti izvršuje. Država ima ne samo nad slovenskim in specialno nad kranjskim šolstvom vsako oblast, ampak nima nobene dolžnosti in obveznosti nasproti temu šolstvu, kvečjemu da vkljub vsem „Narodnim zvezam“ in protestom postavlja tretjega nepotrebnega deželnega šolskega nadzornika. (Hrupno ploskanje.) Ona izkorišča pohlevno naravo slovenskega ljudstva, da se zajeda z vso svojo brezkončno brezobzirnostjo v njegovo narodno življenje. (Res je!)

Ali bi ne bilo lepo, da bi tisti naši tovariši v državnem zboru od Jakliča do Seitzja stopili skupaj, napravili neko zvezo in vplivali v svojih klubih, da bi se ti klubi pred sprejetjem drž. proračuna zavezali, da ne glasujejo svoj veto finančnemu ministru, da ne glasujejo za proračun, ako ne da 50 % za gnotno rešitev učiteljstva. (Ploskanje.) Ne rečem, da bi rešili s tem teh 500 do 800 ljudi, ki umirajo na Kranjskem. Ti bodo umrli vkljub vsemu izboljšanju. Naša misel je, da moramo to zapostavljano vprašanje naše narodne kulture rešiti dostojno in človeka vredno. Ne zaradi učiteljev — oni bodo stradali do smrti, ker dalje k sreči ne morejo — ampak zaradi kulture same je treba pravične rešitve našemu obupnemu položaju, ki ga ima samo učiteljstvo poleg delavstva na naši slovenski zemlji. Ne zaradi nas, ampak zaradi naše narodne kulture. Kaj ima tisti, ki je bil suspendiran zaradi majhnega greha in bil vkljub vsem spravam in vkljub vsem dobrim prijateljskim odnosom takorekoč vržen na cesto? Ostalo mu je 72 K na mesec mora pa plačevati 82 K na mesec za odgojo svojih otrok, pa naj vrag vzame očeta in mater od gladi! Če bi oče in mati imela drug naslov, drugo firmo pa drugačno prepričanje, ki se da tudi prodati v gotovih slučajih, ne bi tak človek bil suspendiran in bi ne stradal. Vidite, one eksistence ne more rešiti naša politička borba, ker ne služi celoti, ampak sebičnosti posameznikov. (Tako je!) „Jaz sem rešilec slovenskega naroda, ker toliko učiteljskih rodov in leži na tleh!“ Tako se glasi politička pesem. Vem, da moj tovariš na Ornem vrhu pri Idriji ni imel prostora, kamor bi položil otroka na pare. Preko mrtvih teles slovenskega učiteljstva gredo politiki do svojih zmag. A to ni žalitev le nad nami samimi, ampak kultura, ki ji služimo mi, mora jokati krvave solze, ker politiki slovenski gredo preko kul-

ture zategadelj, da rešijo svojo političko moč (Hrupna ploskanje.)

Priznavam vsakemu njegove zasluge, ali nikdar ne morem pozabiti tistih solz, ki jih samo sree čuti, ki se ne vidijo na očeh. To so vaše solze, ki stojite tam zadi, ki služite domovini, ki nima kruha za svoje otroke, za svoje učitelje. (Hrup.) Ljubim to zemljo, ker sem zaradi nje, iz nje in zavoljo nje, ampak nočem, da mi ta zemlja hrani samo grob, hočem, da mi daje tudi kruha ta zemlja. Če je ta toliko močna, da nosi na sebi tujstvo, ki se tako prešerno razvija vzlic krvavim dogodkom 20. septembra, mora biti močna tudi toliko, da hrani nas. Ali je močan samo tisti, ki izrablja to zemljo in ki nameče vanjo seme, da rodi renegate, ki jih vlada še odlikuje, kakor kaže novo imenovanje dežel. šol. nadzornika?!

Nobeno političko prepričanje ne bo rešilo našega ljudstva, ako se ne bo to ljudstvo zajedlo z vso silo in globoko ljubeznijo v to zemljo, da jo dvigne z lastno silo do višin onih kronovin, ki so poveljevalne v Avstriji!

Ne govorim niti v korist niti v škodo nobeni stranki. Voditelj vsake stranke od spoštovanega in za napredno stranko jako zaslužnega g. dr. Tavčarja tja do g. dr. Šusteršiča — vsak ima zasluge za svojo stranko, velike in neplačljive. Lepo in plemenito je delo za stranko, ampak lepše bi bilo delo za kulturno povzdigo slovenskega ljudstva. (Res je!) Priznavam vsako zaslugo in samo iskreno želim, da naj bi se to delovanje ne razvijalo samo na tisti veliki ali mali del somišljenikov, ampak naj se razvija tako, da dá svojemu ljudstvu podlago, da se ono duševno razvije, da dobi vero v samega sebe, da ne misli samo po glavah svojih političkih voditeljev, svojih oficialnih zastopnikov, ampak da misli s svojo pametjo, da čuti s svojim srcem. Le tedaj je mogoče, da se dvigne naše ljudstvo na tako kulturno stališče, da bo lahko tekmovalo z Nemci, s Čehi in drugimi narodi. Vera, da je človek človek, to je največje spoznanje. Iz prepričanja, da je samozavest najlepši plod vsake šole, se rodi največja moč, ki jo lahko posamezniki razvijajo v samoobrambo. Naše ljudstvo se bo branilo, ako bo močno v svojih duševnih silah, ako bo močno v gospodarskih pozicijah. Duševna osamosvojitev in pa ona na gospodarskem polju naj nas vse zedini, da rešimo najprej ljudi, da se zavedo sami sebe. — Takrat bomo rekli: „Vi ste slovenski narod!“ (Odobranje.) „Ljubim te s solzami,“ kakor pravi Gregorčič, ali rajši bi ga ljubil s ponosom, in z vero, da je naše slovensko ljudstvo močno v kulturnem in gospodarskem oziru.

Pravzaprav je stališče naprednega slovenskega učiteljstva jako lahko. Ne bomo služili nobeni stranki, ampak ljudstvu, služili bomo vsakemu, od tistega, ki je najbolj ubožen, do tistega, ki je na podlagi šolske izobrazbe prišel tako visoko, da je postal močan in jak, ker je zrastel na podlagi kulturnega dela. Takrat se bo ljubezen ljudstva obrnila in dvignila iz mrtvila napram enim, ki služijo narodu in sebi. Naše stališče je lahko, ker smo ubogi med ubožnimi. Nas je rodila sila, absolutna potreba prirodnega razvoja vsega človeštva. Človeštvo se je razvilo kakor rože, ki rastejo, a jemljejo konec, ako ni roke,

ki bi jih gojila. Vse to valovanje duš človeških moramo izravnati, da se bo zibala gladina čisto in jasno. . . . Tudi slovensko ljudstvo naj bo tako kulturno izobraženo, da si bo lahko ustvarilo svoja nebesa na tej zemlji. Nismo kaki mučeniki, hočemo živeti, ker smo rojeni in smo s tem pridobili pravico in dolžnost do življenja. Ako smo učitelji na slovenski zemlji, moramo pritegniti k sebi vse tiste, ki so za nami, ki so mladih in neizkušenih src, da bodo znali živeti. Vsak je vreden toliko, kar plača, a učitelj je vreden toliko, kolikor žrtvuje za ljudstvo. Vzgojiti ga hočemo, da bo nekoč reko: „Ker si me učil, učitelj, in me vzgojeval, te bom plačalo, da ne boš umiral od gladi!“ (Odobranje.)

Naša pot bodi ne od ljudstva, ampak k ljudstvu. (Res je!) Naše zadoščenje je to, da je naša bodočnost zidana tam, kjer so množice brezpravnih, izkoriščanih ljudi bodisi v političnem bodisi v gospodarskem oziru. Jaz to čutim. Kdor je bil med ljudmi, ki čutijo in ki delajo zato, da ne umirajo, ta bo priznal, da se zida kultura slovenskega ljudstva od spodaj navzgor. Prihaja naša kultura od tam, kjer je tema, kjer je rožljanje verig suženjstva, in mi sočustvujemo s tem usuznjenim in izkoriščanim ljudstvom, ki nosi verige, ker vemo, kako boli peza nezasužene kazni. Zato pa lahko s ponosom učitelji stopijo svojemu ljudstvu na čelo. Hočemo ga privedi pred forum slovenske politike in reči: „Ali smo vredni življenja? Ali te naj mrtveci pozdravljajo ali te naj pozdravljajo živi, če hočeš govoriti o slovenskem ljudstvu?“

S tem bi bilo dognano vse. Ko se danes razidemo in zopet gremo v svoja tiha zavetja, v skromne domove nazaj, ne gremo nikakor razočarani, nikakor ne polni upanja in pričakovanja, ampak ojačeni od protesta proti razmeram, ki so privedle danes še četrtič učiteljsko sem, da pove, da nima kruha, da naj bo drugačna pravičnost vlade, ki meče ljudi na cesto in se maščuje nad celimi familijami. Ljudstvo mora dobiti več vere v sebe, da ne bo odvisno od tega ali onega časopisja ali duhovnika v ornatu, ki zmerja učitelje s cigansko bando, da ne bo naše ljudstvo odvisno od ljudi, ki hočejo izkoristiti temo naših duš, temo duš slovenskega ljudstva v utrditev svoje politične pozicije. Delali bomo mirno in brezstrankarsko za kulturni razvoj našega slovenskega ljudstva. (Ploskanje.) Jaz ne gledam pred seboj niti klerikalca niti liberalca niti socialnega demokrata, ampak človeka, ki ga je rodila slovenska zemlja in ki je pozvan, da na tej slovenski zemlji razvije svoje moči, da ne bo otrok toliko trpel kakor njegovi starši. (Dobro!) Zategadelj bomo vsakega otroka sprejeli z radostjo, da mu vcepimo v njegovo srce k l spoznanja. Naj spozna vse, kar ga obdaja! Kadar bo človek videl v sebi enakovrednega člana človeške družbe, se ne bo nanj dalo več vplivati z nobeno drugo silo kakor s tisto, ki bo dvignila nivo duševnih sil, ki naj služijo skupnosti!

To je moje kratko poročilo. Iz tega je razvidno, kakšen je položaj kranjskega učiteljskega danes. Ni treba poudarjati, da je žalosten, to vemo in čutimo vsi. Ker pa tudi vemo, zakaj so take razmere, si bomo na podlagi teh izkušenj prizadevali pribojevati si potom ljudske izobrazbe boljše gmotno stanje, tako da bomo lahko na prihodnjem sestanku rekli: „Ljudstvo je vstalo, ker je učiteljsko vstalo!“

Sledilo je temu govoru naravnost viharo ploskanje. Govornika so večkrat prekinili z navdušenim odobravanjem.

Burno pozdravljen stopi nato na govorniški oder v imenu štajerskega učiteljskega tova. Pesek ter reče:

Slavna gospoda! Dragi tovariši in tovarišice! Gospod predgovornik mi je govoril iz erea in imam pripomniti njegovemu govoru le to, da se tudi štajersko učiteljsko čuti solidarno s kranjskim. (Ploskanje.) Vežeta nas dve močni vezi, to je stanovska vez in vez narodna. Vaše preziranje boli tudi nas, peza vašega trpljenja teži tudi nas. Delujmo skupno in — kakor smo že v Račoveljici zaklicali — ne korist strank, ampak korist naroda naj nam bo pred očmi. Najvišje načelo nam bodi: procvit šolstva in napredek narodne prosvete. Najvišji forum je ljudstvo. Delujmo za ljudstvo in mu pomagajmo do višje stopnje prosvete, in ljudstvo bo pomagalo tudi nam. Izražam vam simpatije štajerskega učiteljskega in vam kličem: „Hodimo naprej po tej poti na delo med ljudstvo!“ (Ploskanje.)

Potem dobi besedo tajnik „Zveze avstrijs. slovanskega učiteljskega“ iz Moravskega tova. Hajný, ki pozdravlja zbrano učiteljsko in ga zagotavlja pomoči „Zveze“, ki združuje v sebi 25.000 učiteljev in učiteljic. Izrazi solidarnosti češkega učiteljskega in se pridružuje geslu: „Na delo med ljudstvo!“ (Odobranje.)

Tov. Čok (Trst) pozdravlja zbrane v imenu primorskega učiteljskega in odobrava korak ločitve od vsake politične stranke, ker bo tudi kranjsko učiteljsko le z delom za ljudstvo prišlo do zmage. (Ploskanje.)

Viharno pozdravljen se javi k besedi g. Etbin Kristan:

Slavni zbor! Če stopim v imenu jugoslovanske socialne demokracije pred Vas, ne storim tega z namenom, da bi vabil učiteljsko v soc. dem. stranko, ker vem, da če bo učiteljsko storilo to, kar ste danes povedali, bo koristilo soc. dem. stranki toliko, kolikor si le sama želi. Vsaka črka v alfabetu, ki je bodete učili ljudi, je korak k našim ciljem! Ne zahtevamo s tem, da bi učitelji učili v šoli nek socializem ali soc. demokratizem, nam zaostuje, da delate za znanje sploh, ker potem pride ljudstvo tja, kamor želimo, da pride. Mi pa vemo tudi drugo: da so vezi med učiteljskim in tistimi sloji, ki jih mi zastopamo, tesne in čvrste, kakor med nobenimi drugimi skupinami. — Slavni zbor! Mi vidimo v učitelju dvoje: prvi vzgojevalca tistega ljudstva, iz katerega ima iziti vsa bodočnost, drugi pa izkoriščanega trpina, prav takega, kakršen je industrialni ali pa agrarni delavec! Častiti zborovalci! Kaj je razlika med meznim delavcem in duševnim delavcem, kakor je učitelj? Učitelj prodaja svojo duševno moč, a drugi mu predpisujejo ceno! Vem pa, da mora ta položaj privedi učiteljsko do tistega koraka, kakor delavstvo, namreč do spoznanja, da izboljšanje njih položaja ne izhaja iz nikake dobrote, ampak iz lastne moči. Prvo, česar je učiteljsko treba — priznavam popolnoma prijatelju Ganglu — ni zasloba te ali one stranke, temveč organizacija, ki mora biti tako čvrsta, da se učiteljsko lahko poda z njo v boj za svoje interese. Morda je bila temeljna napaka učiteljskega, da je preveč pričakovalo od kake ugodne politične konstelacije in premalo zaupalo v svojo moč. (Res je!) Pravtako kakor si mora fabriški delavec vsak krajcar priboriti z junaškim in poštvovalnim bojem, prav tako tudi učitelj. Ako pa hoče v takem boju kaj doseči, mora pa imeti neko organizacijo. Slavni zbor! Ako bo učiteljsko organizirano v ta namen, da si pribori svoj zasluženi življenjski položaj, tedaj sem prepričan, da bo hodilo tista pota, po katerih je hodila socialna demokracija. Mogoče boste potem tudi vi izdajalci, a to je plačilo slovenskega naroda za tistega, ki se ne bojuje za fraze, ampak za skupno korist in uspeh! Zastopnik „Zveze“ je povedal nekaj o vaših bojih. Kaj je ta boj drugega nego boj zatiranega delavstva! Tudi vaš boj mora biti mednarodni, zakaj izkoriščen ni učitelj zaradi tega, ker je Slovenec, ampak ker je proletarec, ki nima dovolj moči v sebi. Ako se boste skupno bojevali za svoje koristi, boste storili največje narodno delo! Če učitelj ne bo imel kaj jesti, potem tudi narod ne bo imel, ako učitelj pogine, bo tudi narod poginil. Duševno življenje gre roko v roki z gmotnim življenjem. Drugo od drugega se ne da ločiti, to je kakor circulus vitiosus. Kdor nima znanja, ta se ne zna bojevati. — V imenu jugoslov. soc. demokracije vas pozdravljam in želim vašemu boju najboljših uspehov in sem prepričan, da jih boste z organiziranim bojem tudi dosegli. Ne zahtevam, da ste naši, ne nastavljam vam limanic, a naši se bomo hote ali nehoti tam, kjer bo odločevalo ljudstvo, pri načelu, ki ga je danes razglasil Gangl! (Burno ploskanje.)

Tov. Črnagoj predlaga na to sledeči dve resoluciji:

1. Kranjsko napredno slov. učiteljsko, zbrano dne 28. decembra 1908 na javnem shodu v Ljubljani, izjavlja, da kot samostojna stanovska organizacija, ne pa kot del te ali ene politične stranke, deluje na podlagi drž. šol. zakona samo za izobrazbo mladine ter za kulturno in gospodarsko povzdigo ljudstva.

2. V zavesti v popolni meri storjene svoje stanovske dolžnosti opravičeno zahteva, da se mu končno uredi službeni prejemki v smislu sklepa vsega avstrijskega učiteljskega, ki je: plače učiteljskega naj bodo enake plačam državnih uradnikov vsakokratnega XI.—VIII. činovnega razreda.

Besedo dobi — pozdravljen s ploskanjem

— g. drž. poalanec in župan Ivan Hribar: Cenjeni zborovalci! Namenoma se nisem oglasil k besedi toliko časa, dokler mi niso bile znane resolucije. Sedaj, ko sem jih slisal, mi naj bo dovoljeno, izpregovoriti par besed. Morebiti je nevhvaležno govoriti sedaj tukaj, ko je g. predsednik Jelenc tako preludiral, da je težko načelniku izvrševalnega odbora nar. napredne stranke stopiti pred vas. Bilo bi res težko, ko bi besede gosp. Jelenca odgovarjale resnici. Jaz pa to odločno zanikavam. Od gosp. predsednika naslikani položaj ne odgovarja resnici, barval ga je preveč s prečnimi barvami. O oni stranki, ki stoji sedaj na višku, ste sami dostikrat pisali, da bo v par letih že rasla trava čez njen grob, a zdaj je najmočnejša. Tudi nar. napredno stranko je že mnogo ljudi devalo v grob, a je še tu, ona je močna, in deluje in tega dejstva tudi hrup onih elementov tam zadi ne bo izpremenil. Po tej kratki ekskurziji na politično polje se povračam k predmetu, zaradi katerega ste danes tukaj zbrani. Res, težko je govoriti po lepih in izbranih besedah vašega Gangla, ki bo ravno v deželnem zboru imel največ prilike za vso njemu lastno navdušenostjo zavzeti se za vaše težnje. (Klic: Turk tudi!) Tudi jaz sem prepričan, da ne bo niti enega poslanca, ki ne bi glasoval za izboljšanje učiteljskega položaja. Tisti časi za Slov. ljudsko stranko so minili, ko je rekla, da ne da učiteljsko ničesar, tudi ona bo morala vgrizniti v to za njo kislno jabolko, da bo vam izboljšala plače. — Cenjeni zborovalci! V državnem zboru — nečem se hvaliti — sem bil prvi, ki sem izpregovoril za vaše zahteve in priporočal vladi, da naj bi prevzela plače ljudskih učiteljev na svoj račun. S tem pa se mi je zdelo, da še nisem dosti storil; stopil sem v zvezo z merodajnimi strankami. Tam pa sem naletel na velike težkoče. Razne stranke so vedno naglašale svoje avtonomistično stališče in bile proti temu, da bi plačevanje ljudskošolskega učiteljskega država sprejela. One so tudi proti temu, da bi država dajala prispevke deželam za učiteljsko, zato ker hočejo imeti dotične dežele komando nad učiteljskim. In res ni nikogar danes, ki bi imel toliko gospe nad seboj kakor ljudski učitelj. V poslednjem času so se skoro vsem drž. in dež. uslužbenecem izboljšale plače, ker so njihove organizacije nato pritiskale in so poslanci storili svojo dolžnost. Niso pa bili tega izboljšanja deležni učitelji, zato ker imajo toliko gospodarjev. Zato bi bilo najpravičnejše, če bi se mogle zediniti vse stranke za zahtevo, da prevzame država plačevanje učiteljskega. Tega sicer ne bomo dosegli, pač pa bodo dežele dobile kmalu velike prispevke od države za učiteljsko, in mislim, da ne bo nobenega poslanca v našem dež. zboru, ki bi bil proti povišanju učiteljskih plač. (Odobranje.) Vidim, da se približuje oni dan, ki ga vi tako težko pričakujete. Finančno ministrstvo bo k deželnim financam veliko prispevalo, potem se te dežele ne bodo mogle več izgovarjati, da nimajo kje vzeti. (Klic: Šnops naj pomaga učiteljsko.) Jaz bom prvi, ki vam bo iskreno čestital. Sicer pa ne bom veliko govoril; delal sem si pač beležke, a ne bom jih izbral, zakaj bolje je, da se razidemo v takem mnenju in take volje, kakor smo sedaj, nego da bi se podajali na politično polje. Tudi jaz vas ne vabim v našo stranko, dasiravno mi je žal za tiste, ki razširjajo napredno misel. Če mislite, da je bolje, da ste ločeni od strank, dobro, storite to, bodočnost vam bo pokazala, ali imate prav ali ne. Jaz dvomim, a videli boste sami, kako in kaj. Govornik je naglašal, da boste šli med ljudstvo, delali zanj in ga pripravili tako daleč, da bo vedelo, da vam mora pomagati. To je prav lepo in nam niste s tem povedali nič novega. Zakaj naloga vašega stanu je, hoditi med ljudstvo in ga izobraževati. Saj ste dozdej tudi delali tako. S tem pa še ni vse doseženo. Skrbeti morate tudi zato, kaj je z dečo, ko stopi iz šole. In tu se začno politične stranke. Danes je nemogoče za kak stan, da ne bi pripadal kaki politični stranki. Vi se boste prepričali, da ste s to svojo osamelostjo storili nesrečen korak. Nečem vas pa nikamor vabiti, želim le, da se ne bi zgodilo, kar se bojim, da se bo. Resnica je, da vam je treba organizacije, ki se ne bo plašila niti žrtv, take organizacije, ki bo poklicane faktorje, če bi se branili povišati vam plače, k temu prisilila. Toda taka organizacija ne vem, če se vam bo obnesla. Izkusajte ustanoviti jo, ali glejte na razmere, ki so med učiteljskim. Najboljša pa je za učiteljsko organizacija, ki ne bo delovala samo za ljudstvo, ampak tudi za narod. Vaš

češki in štajerski tovariš ni govoril samo o ljudstvu, ampak o narodu. Učitelji bi storili velik greh, ako bi to dejstvo izpustili iz vidika. Ne samo ljudstvo, ampak ves narod se mora povzdigniti. Treba je skrbeti za to, da živi vsak narod svoje življenje in da pride kot tak do svoje veljave. Na pravilno stališče so se postavili češki učitelji, ko so ustanovili poleg zveze vseh slovanskih učiteljskih društev še svojo posebno narodno organizacijo. Končno vam želim najlepše uspehe pri vašem prizadevanju in tudi, da bi vam današnji korak prinesel to, kar si sami želite in da ne bi ga kdaj obžalovali. (Klic: Ne bomo! Ploskanje.)

Na to reagira dež. poslanec tov. Gangl, ki konstatira, da je učiteljsko, vsaj to, ki je organizirano, nacionalno skozinsko, kakor je bilo in da tako tudi ostane. Ni pa samo nacionalno, ampak je tudi demokratsko. Ono je iz ljudstva in za ljudstvo in ostane tako, dokler bodo obstajale učiteljske organizacije. Za slovensko ljudstvo smo in gremo s slovenskim ljudstvom, s slovenskim narodom, ker smo prepričani, da bodo iz tega ljudstva, ki danes ni kulturno tako razvito kakor bi moralo biti, napravili slovenski učitelji ljudstvo, ki mu bomo rekli: slovensko ljudstvo, ki ne bo slepo sledilo tem in sličnim voditeljem in besedam, ampak bo imelo samo dovolj duševne moči in energije, spoznati, kaj je prav. — Želim, da učiteljsko ta korak opraviči s svojim delom, da ne bodo kamenja metali na „izdajalce“ svojega ljudstva, ampak da se učiteljsko postavi na čelo tistim, ki jih vzgojuje in da bo reprezentovalo zdravo, jedrovito moč slovenskega naroda. (Odobranje.)

Predsednik da obe resolucije na glasovanje, druga je sprejeta soglasno, proti prvi sta dva glasova. — Nato se zahvaljuje z izbranimi besedami govornikom, posebno tov. Ganglu, vsem zborovalcem, zlasti pa zastopnikom češkega, štajerskega in primorskega učiteljskega za poštvovalnost in bodrilne besede, pozdravlja navzoče dež. in drž. poslance ter obč. svetnike in zaključil shod.

Glas z Goriškega.*)

Rad bi se bil odzval vabilu na javni shod dne 28. dec.; a razmere so največkrat močnejše nego najboljše volje; zato sem ostal doma za pečko ter se udeležil shoda le v duhu. Poslušal sem poročilo o obupnem položaju učiteljskega na Kranjskem, kjer se je tako čudno zasukalo, da so zavladele razmere, ki se lahko imenujejo prave kranjske razmere; tako jih tudi imenujemo na Goriškem.

Učiteljsko ni nikjer poslano z rožicami. Šola, splošna ljudska šola se trpi kot neko zlo, četudi potrebno zlo. V Avstriji se je uvedel ljudskošolski zakon kot obliž za nasledke bitke pri Kralju Gradcu 1866. Višji sloji so bili novi šoli nasprotni iz gmotnih ozirov, češ, da bodo postali delavci dražji, ker jim odpre ljudskošolska izobrazba poti do kruha. Tem višjim slojem, ki so imeli nekdaj narode kot novodobne sužnje, so se pridružili celo boljški kmetje tudi iz sebičnih namenov zaradi poslov. Najnižji sloji, ki jim koristi ljudska šola največ, ji tudi niso bili prijazni, ker se jim je omejila uporaba otrok na domu, na polju in paši. Vsem posestnikom — posebno zemljiškim — pa so stroški za ljudsko šolo vedno bolj in bolj zbužali, ne ljubezni, ampak mržnje do šole. Vsem tem pa je stala na čelu ter jih vodila v boj proti šoli naša duhovščina, in sicer iz dveh razlogov: prvič, ker se ji je od zgoraj zapovedalo tako, zakaj cerkev (škofje, papež) je proklela avstrijski drž. šol. zakon; drugič pa je iz osebnih nagibov, boječ se za svoj neomajan ugled in komando nad ljudstvom našim.

Kakor večkrat, tako se je dogajalo tudi tu, je trpel konj namesto jezdeca, služabnik namesto gospodarja, učitelj namesto države, ki je ustvarila ljud. šol. zakon. Ves odij je padel na učitelja, ki ni imel nikjer nikogar, ki bi ga branil. In k vsemu temu še tisti prokleti § 55. drž. šolskega zakona!

Mrzliva me trese vsakokrat, ko se spominim, da sem moral službovati za letnih 300 gld. na šoli z nad 200 otrok. Po drugem izpitu pa sem dohvil letnih 400 gld. Mene je

Za prvo številko prepozno došlo.

Uredn.

Dalje v prilogi.